

KARAAĞAÇ KÖYÜNDE MUHARREM KURBANI

Doç. Dr. İbrahim ARSLANOĞLU

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi

Hız. Hüseyin'in, Emevi Halifesi Yezid'in adamları tarafından Kerbela'da şehit edilmesi, İslam tarihinin en trajik olaydır. Alevi grupları bunu unutmamış, her yıl Muharrem ayında onun anısına oruç tutarak ve kurban keserek bu yası devam ettirmektedirler. Bu sebeple esas konumuza geçmeden önce Alevilikte Muharrem ayı ve Kerbela Faciası hakkında kısa bilgi verelim.

Babasının ölümü üzerine Yezid, Hız. Hüseyin'in biatını almak istedi. Hız. Hüseyin, Yezid'in fask ve içki için birisi olduğunu ve bu yüzden ona biat etmeyeceğini, Medine Valisi Velid bin Utbe'ye bildirdi ve Medine'yi terkederek Mekke'ye gitti. Bunu öğrenen Kufeliler, Hız. Hüseyin'e çok sayıda mektup göndererek, Yezid'in halkın rızasını almadan ümmetin başına geçtiğini ve onun yerine kendisine biat edeceklerini bütün güçleriyle onu destekleyeceklerini bildirdiler. Hız. Hüseyin ise, hem Kufeliler ve hem de Basralılara yazdığı mektuplarda; Emelilere başkaldırmasının sebeplerini şöyle sıralamıştır :

1. İktidar adaletle hükmetmemektedir. 2. Allah'ın kitabından uzaklaşmıştır. 3. Bid'atları (dine sonradan sokulan şeyler) yaygınlaştırmıştır (Sançam, 1997: 307-312).

Hız. Hüseyin, Kufe'deki durumun doğru olup olmadığını araştırmak maksadıyla amcasının oğlu Müslim Bin Akil'i oraya gönderdi. Akil, Kufe'de 20 bin kişiden Hız. Hüseyin adına biat aldı. Bunu öğrenen Yezid, Kufe Valisini görevden alarak onun yerine Basra Valisi Ubeydullah Bin Ziyad'ı atadı. O Akil'i yakalatarak öldürttü ve başını Yezid'e gönderdi (a.g.e. 312-316).

Abdullah bin Abbas, Kufelilerin vefasız olduklarını ve onlara güvenilemeyeceğini, bu yüzden Hız. Hüseyin'in Mekke'de kalmasının doğru olacağını ve eğer Mekke'yi terketmek istiyorsa, Yemen'e gitmesini çünkü orada Hız. Ali'nin çok tarafları bulunduğunu söyledi. Aynı tavsiyeyi başkaları da yaptı ise de Hız. Hüseyin karamandan vazgeçmedi ve aile fertlerini de yanına alarak 9 Eylül 680 tarihinde Kufe'ye gitmek üzere yola çıktı. Yolda, bir yolcudan Akil'in başına gelenleri öğrendi ve geri dönmek istedi, fakat kabilede bulunan Akil'in kardeşleri ve oğulları "Ya intikamımızı alır yada öldürülürüz", dediler. Bunun üzerine yola devam edildi. Hurr Bin Yezid, bin atlı ile Hız. Hüseyin'in yolunu keserek kendisini Ubeydullah'a götürmek istedi. Hız. Hüseyin, Ubeydullah'a gitmektenense ölmek daha iyidir, diyerek bunu kabul etmedi. Sonra bizzat Yezid'in yanına Şam'a gitmek istedi. Ubeydullah, bunu kabul etti ise de yanında bulunan Şemir Bin Zil Cevşen, Hız. Hüseyin'in kendisine teslim olmasını istedi. Hız. Hüseyin bunu da kabul etmeyince, Kerbela'da konaklamak zorunda bırakıldı. Ubeydullah, Hız. Hüseyin'in sarp ve müstahkem kalelere sığınmasına mani olunmasını ve su ile irtibatının kesilmesini emretti (a.g.e.: 317-320).

Ubeydullah, 4 bin kişilik ordu ile Ömer bin Sa'd'ın Hız. Hüseyin'in üzerine yürümesini istedi ise de Sa'd önce bunu kabul etmedi, fakat kendisinin Rey Valiliğinden alınacağı, evinin yıkılacağı, Irak'taki arazisine el konulacağı ve en son kellesinin uçurulacağı tehdidi ile kabul etmek zorunda kaldı ve 4 bin kişilik ordusu ile Kerbe-

la'ya geldi. Ayrıca Ubeydullah, Hz. Hüseyin'e yardım etmelerini engellemek amacıyla Kufelilerden buluş çağına gelen herkesi Nuhayle'de topladı (a.g.e: 320-321).

Başta Hz. Hüseyin olmak üzere 72 arkadaşı, çocukları ve ailesi susuzluğa mahkum edildi. Önce yanındaki bütün arkadaşları öldürüldü. Bu sırada Hz. Hüseyin, Ali oğlu Abbası karşı tarafa elçi olarak gönderdi. Abbas, çocuklara su verilmesini, onları Rum, Çin veya Hind'de götüreceğini ve kendilerine kıyamete kadar düşmanlık edilmeyeceğini söyledi. Bu konuşmaları etkilenen askerler bu işten vazgeçmek istediler, fakat Bahteri Bin Rebia, Şeys Bin Rebia ve Şimr Bin Zil Cevşen ve askerlerin başında bulunanlar bunu engellediler. Bunun üzerine çarpışma iki kişinin diyalosu şeklinde başladı. Hz. Hüseyin önce Temim Bin Kahla ile dövüştü ve onu bir kılıç darbesiyle öldürdü ve karşısına bir başka dövüşçü istedi ve karşısına Arap dünyasında dövüşçülüğü ile meşhur Zeyd el-Asbahîyi çıkardılar. Hz. Hüseyin onunla bir yarışta ikkiye bölünecek atından yere düşürdü (Fuzuli? : 538-551).

10 Ekim 680 tarihinde Hz. Hüseyin'in yanmalakilerle Ömer Bin Sa'd'ın kuvvetleri arasında ferdi mücadele şeklindeki savaşta çok sayıda kayıp verdiğini gören Kufe ordusu toplu hücumla geçti. Şemir Bin Zil Cevşen Hz. Hüseyin'e saklımalan için haykırıldı. Bunun üzerine askerler her taraftan saldırdılar. Zürra Bin Şenk el-Temim sol eline ve omzuna darbelerde bulundu, Hz. Hüseyin sendeleyerek yürümeye çalışırken Sinan Bin Enes mızrağıyla saldırarak onu yere düşürdü. Şemir, Havalek B. Yezid el-Asbahîye kafasını kesmesi için haykırıldı. O bunu yapamadı. Son olarak Sinan Bin Enes en-Nehai, atından inerek Hz. Hüseyin'in başını gövdesinden ayırdı (Sançam, 1997 : 321-323).

Fuzuli'ye göre, Hz. Hüseyin'i şehit eden Şimr Bin Zil Cevşendir. Hz. Hüseyin şehit edilmeden önce ay, gün ve vakti soruldu, aldığı cevap: Muharrem ayı, Cuma günü ve namaz vaktidir. Onun üzerine kibleye dönerek namaz kılmaya başladı ve secdede iken Şimr Bin Zil Cevşen onun kafasını kılıçla kopardı (Fuzuli, ? : 351). Ubeydullah'ın emri üzerine Hz. Hüseyin'in cesedi atlara

çığnattı. O ve arkadaşlarından şehit olanların sayısı 72 idi. Bunların cesetleri ertesi günü El-Gadiyriye köylüleri tarafından defnedildi (Sançam, 1997: 321-323):

Alevi inancına göre, Hz. Hüseyin'in şehit edileceği vahiy ile Peygambere bildirilmiştir, O Hz. Ali'ye O da Hz. Fatıma'ya söylemiştir. Hz. Fatıma, bahasına bu çocuğun yasını kim tutacak diye sorduğunda, gâipten bir nida geldi: "Peygamber hanesine bağlı olanlar, bu yası ve matemini yineleyecekler ve kıyamete kadar bu durum devam edecektir (Türkdoğan: 1995:474).

Yine Alevi teolojisine göre Hz. Muhammed, torunları Hasan ile Hüseyin'in şehit edileceklerini bildiği için bunların yasını önceden tutmuştur. O, torunları Hz. Hasan'ın bir kucığına, Hz. Hüseyin'in bir kucığına alarak severdi. Bir gün Cerub-ı Hak Cebrail'e emreder: "Bin yeşil, bin kırmızı ve biri siyah üç don al, Hz. Muhammed'e getir." Cebrail bu donları Hz. Muhammed'e getirir. O, Cebrail'e bu donları ne için getirdiğini sorar. Cebrail şöyle açıklar: "Şu yeşil donu torunun Hasan zehirlenerek ölümüne karşı için, şu kırmızı donu torunun Hüseyin Kerbelâ'da kılıçla vurularak kanlar içinde şehit olacağı için, şu siyah donu da sen şimdiden Kerbelâ'nın matemini tutmak için giyeceksin, der (Er, 1994:45).

Bu olaylar olmadan Hz. Muhammed siyah donunu giyerek matemini tutmuş ve "Her kim zımmı gelince Hz. Hüseyin için ak donunu çıkarıp kara giyerse, yanı matem tutarsa ve gözünden bir damla yaş çıkarsa cehennem nannından korkmasın, o gözyaşı cehennemini sönündür, cennete layık olur." Hadisini söylemiştir. Bundan dolayı Alevi inancına göre, Muharrem orucu hem farz hem sünnettir (a.g.e:45).

Çubuk Alevilerinde Muharrem

18 nisan 1998 tarihinde Çit Köyü Avdullah Mahallesi'nde yapılan dar Kurbanı töreninde Dedek Ahmet Kuzukıran, Muharremle ilgili şunları söyledi (Arslanoğlu, 1998:21) "Muharremi tutmayan muhib olmaz." Daha sonra muharremle ilgili şu beyitleri dile getirdi:

*Muharremi tutan gürubu naci
Yerde insan gökte melek duacı
Muharremi fehmeylese tutsa bir baci
Cenneti Alada buri sayılır.*

*Muharremi tutan muhib tutmayan yezid
Oku onun defterini aradan kazıt
Muharremi fehmeylese tutsa bir yezid
O muhibler yanında mihman (misafir) sayılır.*

Dede, Muharrem'in önemini şu sözlerle anlatmaya devam etti: "Muharrem Nuh Aleyhisselam'dan kalmıştır. O, tufandan kurtulduğu için çorba pişirmiştir. Ayrıca bu ayda Hz. Hüseyin şehit edilmiştir. Biz aleviler Muharrem'in ilk dokuz gününü matem ile geçiririz ve on üç tularız, ancak onundan sonra kurban keser, aşure yaparız."

Dede Kuzukıran'la yaptığımız 23 Nisan 1998 tarihli görüşmelede Muharrem ayında Hz. Hüseyin'in matemini için şundan yaptıklarını anlattı: "Muharrem ayında aynayı ters çevirir ona bakmayız, bu sebeple tıraş da olmaz. El, soğan ve sarımsak yemeyiz. Gere-gündüz su içmeyiz, bunun yerine çorba içer, yoğurt, karpuz, üzüm yeriz. Muharrem orucunu tutmak için akıl-bağış olmak gerekir. Muharrem muhib olmaktır."

Dede Kuzukıran muharremle ilgili şu beyitleri söyledi:

*Enel günlerinde Muharrem ayında
Cümle muhiblere rahmet saçılır
Bir orucu bin defadan efdaldır
Dün-ü Baride sevap yazılır*

*Muharremi muhibe etiler ferman
muharremi tutmayanın yoktur dardına derman
Yaftırsa bir köprü, kesse 150 kurban
Muharremi tutmazsa muhib sayılmaz*

*Hatım Nuri bakkına rahmet olsun
Muharremi tamam tutana
Derilse muhibler gelse divana
Cümle kullardan efdal veli sayılır.*

Çubuk Alevi ulularından Seyyid Süleyman, deyişlerinden birinde Kerbelâ faciasını şöyle dile getirir (Çağlayan, 1995:79).

*Kerbelâ'ya varam olmaz mı baci
Orada derler ber dertlerin ilacı
İnşallah giyeriz kırmızı taci
Ah edirim arzumanım Kerbelâ*

*Seyyid Süleymanım arzum Kerbelâ
kuduretten başa geldi bu bela
Onulmaz yareme melhemim çala
Ah edirim arzumanım Kerbelâ*

Karaağaç Köyü Muharrem Kurbanı

Alevilerin önemli günlerinden sayılan Muharrem Kurbanına katılarak izlemek istediğimiz Alevi Dedesi Ahmet Kuzukıran'a bildirdik. Bir süre sonra dede, beni telefonla arayarak 10 Mayıs 1998 tarihinden Çubukun Karaağaç Köyünde yapılacak olan Muharrem Kurbanı Törenine davet etti.

O tarihte arabamızla sabah saat 9:00'de Ankara'da Çubuk'a hareket ettik ve saat 9:00'da dedenin Kargın Köyündeki evine ulaştık. Evde biraz sohbet ettikten ve dedenin eşi Hatice Hanımın bize ikram ettiği süti içtikten sonra dede ile birlikte Kargın Köyünden törenin yapılacağı Karaağaç köyüne gitmek üzere yola çıktık. Kısa bir yoruluktan sonra saat 10:00'da köye vardık ve arabamızı cemevinin önüne parkettik. Burada köylülerle dergah-ta görev yapan hizmet sahipleri tarafından karşılandık ve hemen cemevine girdik.

Köylülerin verdiği bilgilere göre, cemevinin yeri, 12 hizmet sahipleriyle Yaşar Enerer tarafından bağışlanmıştır. 1979 yılında inşa edilmiş olan bina, tek katlı bir taş yapı. Zemin beton, binanın üstü kiremitle kaplanmış olup iki odadan oluşmaktadır.

Cemevine dış kapıdan girince ayakbakıların konulduğu bir holle karşılaşıyoruz. Burada sağdaki bir kapıdan

küçük bir odaya giriliyor. Burası hem kiler, hem lokma odası ve hem de kurban odası olarak kullanılıyor. Onun solundaki kapıdan törenlerin yapıldığı ve üç bölümlü geniş bir mekana giriliyor. Buraya erkan odası denilmesinin doğru olacağını düşünüyoruz. Ortada kırklar meydanı veya halka olarak adlandırılan bölüm yer alıyor. Halkanın sağında kadınlar musfası, solunda ise erkekler musfası bulunmaktadır. Bazı Aleviler buna kadınlar ve erkekler sofası adını veriyorlar.

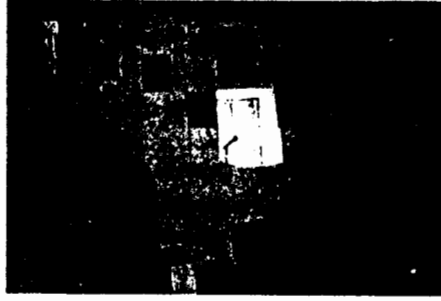

Lokma odasında aşure ve lokma pişiren bacılar

Kırklar meydanının etrafı çevrilmiş olduğu için buraya kapı boşluğu gibi bir yerden giriliyor. Bu boşluğun solundaki direkte Ehl-i Beytin tarihçesini gösteren bir tablo asılmış.

Kırklar meydanında duvarın ortasında ocak yer alıyor. Ocağın yukarısında, ortada Hz. Ali'nin temsili bir resmi asılmış, onun yanındaki bir tabloda, elinde kılıcı olan bir Hz. Ali ve önünde yatan aslan resmi bulunmaktadır. Bu tablonun sağında, Hacı Bektaşî Veli'nin, Kızıldeli'nin (Seyyit Ali Sultan), Hz. Hüseyin'in ve Hz. Hasan'ın temsili resimleri yer almaktadır. Bunların altında Türk Bayrağı ve Atatürk resmi yan yana asılmış.

Halkada ocağın sağında dede postu bulunuyor. Burası yerden biraz yükseltilmiş, adeta camideki kürsiyi andırmaktadır. Üzerinde dede Ahmet Kuzukıran oturmaktadır. Dede postu ile ocak arasında, biraz daha yüksekte boş tutulan bir post yer alıyor. Bu Hz. Muhammed'e ait olan müşit postudur. Burası, sahibinin hatırasına binaen tören boyunca boş tutulmaktadır.

Kırklar Meydanı (Halka) Solda Ocak, Dede ve arkasındaki direkte kılıfı içinde Kur'an-ı Kerim.

Sımalı yeşil bir dede cübbesi ile yeşil bir kemerest ve onun üzerinde püsküllü bir fes, dede postunun üzerindeki bir direkte asılı durmaktadır. Asılıda tören sırasında dedenin bunları giymesi gerekiyor, fakat giymedi. Daha önce dedenin evindeki bir sohbet, dedenin eşi Hatice Hanım, dedenin bu cübbeyi her giydiğinde nazar değerek hasta olduğunu söylemişti, dede de buna inanıyor olmalı ki, cübbeyi bu törende de giymedi. Ancak, cübbe ile resmini çekmek istediğimizi söyledik, bunun üzerine resim çekilinceye kadar cübbeyi ve fesi giydi, sonra tekrar çıkarak yenne ası. Bu cübbenin yanında, örtüsü içinde duvara asılı bir Kur'anı Kerim bulunmaktadır.

Fesi ve Cübbesi ile Dede

Buntardan başka kırklar meydanını, kadınlar bölü-

münden ayrıran direklerden giriş kısmına en yakın olanında, bir tablo asılmış. Bu tablonun başlığı: Tank-ı Müstakımda Hizmetler ve Görevleri.

Kırklar Ceninde ve Hacı Bektaşî Veli Ceminde Hizmetin Adı

1. Müşit: Hz. Muhammed
2. Pir: Hz. Ali
3. Rehber: Cebrail-Hz. Ali
4. Saki: Hz. İmam-ı Ali
5. Zakir: Hz. İmam-ı Hasan-ı Mücteba
6. Sakka suyu: Hz. İmam-ı Hüseyin-i Kerbela
7. Delilci: İmam-ı Zeynel Abidin
8. Peyik (haberçi): Hz. İmam-ı Muhammed Bakır
9. Erkancı: Hz. İmam-ı Cafer Sadık
10. Gözcü: Hz. İmam-ı Musa Kazım
11. Kurbançı: Hz. İbrahim Halilullah
12. Niyazcı (yüreğçi): Hz. İmam-ı Muhammed Taki
13. Lokmacı: Hz. İmam-ı Nâkı
14. Pabuççu: İmam-ı Hasan Ali Askeri
15. Pazvancı (bekçi): İmam-ı Muhammed Mehdi
16. Sofracı: Hz. Kanber
17. Sucufel suyu: Hz. Selman-ı Pak
18. Cano (süpürgeci): Hz. Seyyidil Feraş
19. Sır suyu: Hz. Fatimatüz-Zehra
20. Seccadeci: Cebrail Aleyhisselam
21. Kahveci veya çaycı: Hz. Veysel Karani
22. Ocakçı (Gürğin Baba): Anımar Bin Yasar
23. Beş bacı: Hz. Havva, Hz. Meyrem, Hz. Asiye, Hz. Hatice, Hz. Fatma
24. Meydancı: Hz. Fazlı

Kırklar meydanını kadınlar kısmından ayrıran direklerde, süpürge, sofra bezleri, erkan çubuğu ve kemerbestler bulunuyor. Buna karşılık halkadan erkekler bölümünü ayrıran direkler arasında gözcü çubuğu, pervane ve bekçilerin kullandığı yasavur değnekleri asılı.

Hem kadınlar ve hem de erkekler sofaslarında Hz. Ali'nin resimleri var. Ayrıca kadınlar kısmında 12 imamın temsili resimleri yer alıyor. Kadınlar kısmının duvarlarında 4 halı bulunmaktadır. Buntardan ikisinde kadın

desenleri işlenmiş. Kadınlar kısmının kapıya bitişik duvarlarında üç ayaklı 7 tane sofra ahtan ve yanlarında sofra bezleri duvara asılmış durmaktadır.

Elinde çubuğu ile ayakta duran gözcü. Yukarıdaki direkte Ehl-i Beytin tarihçesini gösteren tablo

Erkekler sofasında birinde kadın deseni bulunan 2 halı, onun üzerinde saat bulunmaktadır. Erkekler musfasının kapıya bitişik duvarlarında bir çay ocağı ve içme suyu bidonları yer almaktadır. ocaktan köz almakta kullanılan kürek, kapının yanında duvara asılı duruyor.

Genesinde çayocağı ve çaycı

Lokma evi veya kurban odasında 4 kara kazan ve kurban asmakta kullanılan 1 çengel bulunmaktadır. Sağ taraftaki duvarda bulunan tezgahta yaklaşık 100 tane çanak ve tabaklar, 5 bıçak, 1 satır vardır. Kurban odasında duvarın ortasında bir ocak var. Ocağın sağ ve solundaki

boşluklarda birer yürek tavası bulunuyor. Ayrıca burada **çomça** adı verilen ucu bir ağaç kaşığı ağzını andıran bükük kalınlığındaki bir odun parçası bulunuyor. Bu, karakazanda pişen lokmayı karıştırma için kullanılan bir araçtır. Ayrıca lokma piştikten sonra karakazan bunu eline alarak halkaya gidiyor ve deleye gösteriyor. Bunun anlamı; lokmanın piştiğini ve yemeğin hazır olduğunu göstermektedir. Ocağın sağındaki boşlukta 4 kepçe bulunuyor.

Karaağaç Köyü Cem Törenlerinde Görev Alan Hizmet Sahipleri :

1. Dede : Ahmet Kuzukıran
2. Rehber (Vekâleten): Yaşar Erenel
3. Zakir: Ziya Sevgilican
4. Gözcü: Yaşar Erenel
5. Saki: Süleyman Yücel
6. Cancı: Mustafa Şimşek
7. Sakka Suyu: Mustafa Şimşek
8. Seccadacı : Mustafa Yücel
9. Tiğec(karakazan): Hasan Güler
10. Mehdi(kapıcı): Satılmış Erkol
11. El Suyu : Satılmış Sevgilican
12. Yürekçi: İbrahim Çelikiylmaz
13. Delici: Ziya Sevgilican
14. Ocakçı(Gürgün Baba): Orhan Güler
15. Sofracı: Yaşar Erenel
16. Çaycı: Hüseyin Taş
17. Kadıncık Ana: Güzide Erkol

Muharrem Kurbanı Töreni

"Alevilikte Dar Kurbanı" adlı makalede Alevilerin ölümün arkasından ölümünün 1-7-12-40-52. günlerinde birer kurban kestiklerini konu etmiştik. İşte Muharrem Kurbanı Hz. Hüseyin'in şehit edildiği ilk gün için (Alevi-

lerin deyimiyle kabir kurbanı olarak) kesilmektedir.

Her Alevi Muharrem kurbanını tek başına kesebileceği gibi, birkaç kişi ve hatta bir köy birleşerek birlik kurbanı şeklinde de kesebilirler. Gözlediğimiz bu kurban, Karaağaç Köyü Muharrem Ayı Birlik Kurbanı idi.

Kurban kesilmeden önce ceminde dinsel birkaç ritüel gerçekleştirilmiştir. Bunları sırasıyla zikrettikten sonra esas konu olan ve bugüne adını veren kurbanların kesilmesi anlatılacaktır.

Safalama

Dede ile talipleri karşılaştıkları yapılan ilk tören, talipler tarafından 2 rekat tarikat namazı kılınması ve dede ile taliplerin birbirlerini safalamalarıdır. Şimdi bunun nasıl yapıldığını görelim.

Dede, kırklar meydanının kapısına geldiğinde herkes ayağa kalktı ve postuna oturunca halkaya sıra ile gelecek 2 rekat tarikat namazı kıldılar ve kendilerine ait bölümlere oturdular. Çünkü alevi inançlarına göre, dedenin bulunduğu her yerde aleviler tarafından tarikat namazı kılınması farz-ı ayındır. Buna aynı zamanda halka namazı da deniliyor. Halka namazında talibin kiblesi dede, dedenin kiblesi ise taliplerdir. İnsanın kible olması, insanın kutsallığı manevi ile açıklanabilir. Bu şu ayete dayanmaktadır. "Hani Biz meleklerle (ve cinlerle). Ademe secde edin, demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kafirlerden oldu" (Bakara Suresi, ayet-34).

İster musahipli olsun, isterse olmasın ikrar veren her alevi halka namazı kılar. Bu namaz tek başına kılınabileceği gibi, birkaç kişi saf yaparak birlikte cemaat halinde de kılınabilmektedir. Halkaya tarikat namazı kılmak maksadıyla gelen kişiler, kible yönünde bulunan ocağa dönerek sol ayaklarının baş parmağını sağ ayaklarının baş parmağın üstünü koyduktan sonra, iki elini parmak uçlarıyla birleştirip ellerini ağzına götürerek "Hu" diyerek dedeye selam verdiler. Dede başta olmak üzere halkadakilere her biri iki elini göğüslerine koyarak aleyküm se-

lam diyerek bu selamı aldılar. Sonra talip, sol elini alta ve sağ elini onun üstüne koyarak secdeye vardı. Birinci rekatta talip rukuda iken dede, "Fatıha ve zammı sure" okudu. Bu sırada talip içinden "Sübhanek"yi okudu. İkinci rekatta aynı şekilde dede talibin yerine fatıha ve zammı sure okudu. Namaz bittikten sonra, dededen başlayarak ocağa arkasını dönmeden halkadakilere niyazlaştılar. Sonra talip iki diz üzerine oturdu ve dede şu duayı yaptı: "Geldiğimiz yoktan, ikrar verdiğimiz pirden şefaat ola, namazlar, niyazlar Muhammed Ali dergahına kayıt ola, Gerçeğe Hu."

Zakir, dırızınını çalıp, söylerken, Arkada erkekler muslasının gönişunu

Tarikat namazının ardından dedeye niyaz edildi ve dede halkadakilere görüştü, hal-hatır sordu, ikinci rekatin tecella duasını şöyle yaptı: "Tevcella, tecella kabul ola, muradlar hasıl ola, gerçeğe Hu."

Sonra talipler, dizlerinin üzerine oturup saf oldular. Önce en sağdakiden başlayarak saflama sahnesi gerçekleşti ve talip şunları söyledi:

"Hoş geldiniz, safa geldiniz, kadem, kerem getirdiniz, gelmekliğiniz mübarek olsun, ayaklar tırabıyız(toprak), başlar taacımız, bağımız bahçemiz şen olsun."

Dede safalamayı cevaplandırdı :

"Siz de hoş geldiniz, gelmekliğiniz mübarek olsun, gören gözler ağrımamın, menziller paktemiz) ola, deriyiz menziline, gerçeğe hu."

Erkekler bunları yaparken, kadınlar ise sadece halka namazı kılıp dede başta olmak üzere halkadakilere niyazlaştılar, fakat erkekler gibi safalama yapmadılar.

El Suyu

Cem töreninin ilk basamağı el suyuudur. El suyu, abdest manasına gelir. Bundan sonra Kur'an okunacağı için kırklar meydanında bulunanların ellerinin yıkanması gerekiyor. Bu maksatla el suyu hizmetini yapan kişi, ibriği bir eline ve leğemi öteki eline alarak dededen başlayıp rehberden ve onun yanındaki kişiden devam etmekte suretiyle bütün kırklar meydanında bulunanların ellerini yıkattı. Aslında halkada oturan musahipli kişi, buraya gelmeden önce abdest almak zorundadır. Buna rağmen yine de el suyu yapılmaktadır.

El suyunun sonunda dede yine dua etti: "hizmetler kabul ola, hizmetler Hakka, emekler dergaha kayıt ola, erenlerin sırnı kaim, yunagi pek ola, Hz. Selman-ı Paktan şefaat ola."

Kırklar meydanında oturan hoca tarafından Yasin Suresi ile üç defa İhlas ve Fatıha sureleri okundu. Bunun sonunda erkek ve kadınlar yere yatarak secdeye vardılar. Bu sırada dede aşağıdaki gibibanki çekerken bütün cemaat surekli Allah, Allahı diye bağırıldılar.

"Bismi Şah Allah Allah, Binuri Hüda, Muhammed Mustafa, Aliyyel Murtaza, Hatice'tül Kübra, Fatmatüz-Zehra, halkından hayırlısını ihšan eyleye, "La fete illa Ali, La seyfa illa Zülfikar." (Ali'den başka er, Zülfikardan başka kılıç yoktur.) müminin kalbinde budur haber, müminin kalbinden gitmesin tiğ ile telber, hata ettik bağışlasın Hüda, Muhammed Mustafa için bağışlasın, Saki kevser Aliyyel Murtaza için bağışlasın Hatice'tül Kübra, Fatmatüz Zehra için bağışlasın, Hasan-ı Mücteba, Hüseyin-ı Kerbelâ için bağışlasın. İmam-ı Zeynel Abidin, İmam-ı Bakır, Cafer-i Sâdk, Musa-i Kazım, Ali Rıza himmeti için bağışlasın Şah Taki, Aliyyel Naki, Hasan el Askeri, Muhammed Mehdi için bağışlasın Bilumumî 12 imamın murad taksimidir, ol murad hakkı için bağışlasın

Nuri Nebi, Kerem-i Ali, Hüsnü Hacı Bektaş Veli, gerçekçi Hü ya Ali."

Kurbanların Dualanması ve Tekbirlenmesi

Sıra bugüne adını veren kurbanların dualanıp tekbirlenmesine geldi. Önce kırklar meydanının ortasına yerin kirdenmemesi için bir çul serildi. Bunun üzerine **Fehmi Kartal** ve **Hüseyin Ekmen** iki koç getirip, bunları öp-tüler, dedeye ve kırklar meydanında oturanlara niyaz et-tiler.

Dede, kurbanlar Muharem Kurbanıdır, dedi ve önce şu tekbir duasını yaptı: "Ferman-ı Celil, Kurban-ı Halil, Can-ı İsmail, Delil-i Cibrail, niyet, niyet, azaneti Tekba-ra" Burada cemaat üç defa tekbir getirdi ve dede şu duayı yaptı: "Kurbanlar kabul olsun, kazançlar gur olsun, Hz. Hüseyin'in nihi şad olsun, Cenabı Allah sağlara uzun ömür ve hayırlı kazançlar ihsan etsin ve Ehl-i Bey-tin yolunda yemek yedirmek nasip etsin" Böylece kurbanlar dualanmış ve tekbirlenmiş oldu ve kurbanlara su içirildi. Zakir, üç düazımam çalıp söylemeye başladı (Alevilikte, Hz. Muhammed ve Ehl-i Beytinden söz eden şiirlere, düazımam denilir) Bu sırada erkekler ki dizlen üzerine otururlarken bacılar ayakta darda durdular

Kurbanların dualanıp, tekbirlenmesi, karşıda kadınlar sofasında darda duran bacılar

Gözcü elindeki gözcü çubuğu ile kadınlar musfası-bın başlığında ve kapı girişine yakın bir yerde ayakta

durdu. Kadınlar konuştuğuca "Hü bacılar" diyerek susma-ları için onları uyardı.

Alevi inancına göre, kurbanların kesilebilmesi için mutlaka bir işaret vermeleri gerekir, aksi halde kesilme-leri doğru olmamaktadır. Dede Ahmet Kuzukıran'a göre kurbanlar, sekiz nişandan birisini vermektelerdir. Bunlar Esneme, gevşeme, meleme, silkinme, işeme, pisleme, ge-zinme, kaşınma.

Kurban, uzun süre işaret vermezse bazı bölgelerde eşige niyaz edilip kurbanlar kesilmeye getiriliyor (Türk-doğan, 1995:79) Dede Kuzukıran bunu kabul etmiyor, mutlaka bir işaret verir diyor ve ilave ediyor "Eğer kur-ban yere yatarsa o zaman sorun vardır, bu durumda hayvan kurban olarak kesilemez, kurban kesen kişinin evinde hayvan varsa, ağıla girikliğinde ilk rastlanan hay-van onun yerine kurban edilmek üzere cemevine getirilir. Öteki hayvan ise ancak gelecek yılın cem törenlenin-de kurban edilebilir.

Kurbanlardan birisi esnedi, diğer silkindi, böylece kurbanlar işaret verdikleri için zakir düazımamı okuduğu yerde kesti ve kurbanlara su verdi. Tığcı halkaya gele-rek dedeye niyaz etti, dede dua yaptı ve kurbanlar tığcı tarafından kesilmek üzere kurban odasına götürüldü

Tam Carı

Carı, erkânın başladığından beri her hizmetin so-nunda yen sembolik olarak süpürdü, fakat şimdi sıra tam carı denilen kısma geldi. Bunun için carı, dedeye niyaz ettikten sonra süpürgeyi koluğunun altına alarak şunları söyledi: "dededen hayır binnet dikanm, erenler, Hü Düşük erenler rahına, Ahyy'e'l Murtaza baştır. Pir-nimiz kırklar içinde Seyyidül Farastır Hüseyin-i desti Ker-bela için gözlerimiz kanlı yaştır. Lanet olsun şöl Yezidin karabağın taştır. Allah'ı bir bilelim, Ali'yi zakredelim vere-lim Muhammed'e salavat, El Cemal-i Muhammed, Pir Ce-mal-i Hasan, İmam-ı Hüseyin, erenler müvvet."

Dedenin duasından sonra carı, onun yanına gele-rek, dedenin postunu sağ eliyle sol elinin içine üç defa

süpürdü. Sonra rehber postuna giderek burayı, sol eliyle sağ elinin içine üç defa süpürdü. Sonunda ocakbaşına giderek burasını süpürgesi ile üç defa ocağı doğru sü-pürdü. Alevi inancına göre, dede ve rehber postları mü-harek sayıldığı için buraların süpürge ile süpürülmesi saygısızlık sayıldığından ancak elle temsil şeklide süpü-rülüyor.

Bundan sonra Dede Kuzukıran Muharrem'in önemini cemalata şöyle anlattı: "Aşure Muharrem onuncu günüdür. O gün Hz. Allah, Arşı Kırsı ve Cenneti yarattı. Esasen Aşure, Nuh Peygamber'den kalmıştır. O, tufandan kurtulduğu için çorba varmıştır. Biz aleviler, buna bir de Hz. Hüseyin'in birinci ölüm günü dolayısıyla kurban kesmeyi ilave etmişiz. Biz Hz. Hüseyin'e yol oğlu oldu-ğumuz için bu kurbanı kesiyoruz. Her alevi üç neslele kurban kesmek zorundadır. 1. Hz. Ali'ye talip olduğunu ispat etmek. 2. Hz. Hüseyin'e yol evladı olduğunu göstermek. 3. İbrahim Habibullah'a millet olduğunu ispat etmek için."

Dede konuşmasına devam etti: "Muharrem olayına kadar Aleviler için mütem günü diye bir şey yoktu. Bu, Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi ile başladı. Muharrem ilk 9 günü yas, huzun ve mütem günleridir. Biz aleviler, muharrem törenlerini onuncudan sonra yaparız. Bunun 50 sene önce bu ve pure çok yaygın. Biz çocukluğumuz-da bu 9 gün içinde çamaşır değıştirmeyiz ve yıkanmazlık. Bunun için bu ve pureken elimize alıp yere atardık ve bunları kesinlikle okurmezlik. Alevilikte bu günlerde hiçbir canlı okunmaz, yasaktır."

Bu sırada kadınlar sofasında oturan bir kadın, Mu-harrem ayında Cafenlerin kendilerini züccarla dövmekeni doğru olup olmadığını dedeye sordu. Buna dede şu cevabı verdi: "Kişi kendisine eziyet etmekle yas tutmuş olunuz, bunun yerine gözyaşı dökmek daha sevaptır. Na-sıl Türkiye'de Cumhuriyete karşı aşın solcu ve sağcılar varsa, Aleviler içinde de böyle aşın gönenler vardır. Biz Anadolu Alevileri, bunları aşın buluyoruz. Bunun yerine Hz. Hüseyin'i anmak ve onun için gözyaşı dökmek ge-rekir. Bizim tarikatımız yedinci gökteki Nazelin tarikatı-

dır, bizde insanın başkasına ve kendisine eziyet etmesi yasaktır. Yeryüzündeki tarikatlardan Rıfai Tarikatı men-supları da yüzlerine şiş sokmak şirkiyle kendilerine ezi-yet etmektedirler. Cafenler de yüzlerine jilet sürmektedirler. Bu gibi davranışlar doğru değildir. Bunun yerine Hz. Hüseyin'in çektiği eziyet için gözyaşı dökmelidir, bu daha faziletlidir."

Sonra bir başka kadın, Muharrem orucunun 9 mu, yoksa 10 gün mü olduğunu sordu. Bu soruya dede şu cevabı verdi: "Muharrem oncu 10 değil 9 gündür. 10. gün orucu açmamız gerekir, aksi halde oncu devam edersek, Hz. Hüseyin'in katline sevinmiş oluruz."

Bu arada kurbanlar kesilmiş olarak tığcı tarafından kırklar meydanına getirildi ve tığcılar kapıda durdular ve dede şu duayı yaptı: "Hizmetler kabul ola, muradlar ha-sıl ola, hizmetiniz Hakka, emeğiniz dergaha kayıt ola, cömertli kasaptan şefaati ola, gerçekçi Hü."

Kurbanlar parçalanmak üzere tığcı tarafından erkekler sofasına getirildi ve eklen yerlerinden parçalara ayrıldı. Dede tarafından bir dua daha yapıldıktan sonra lokma yapılmak üzere mutfaka götürüldü.

Tığcı, hizmeti dolayısıyla kılamadığı tarikat namazını kırklar meydanına gelecek kıldı, dedeye ve halkada bu-lunanlara niyaz ettikten sonra yerine oturdu.

Hayır yapmak maksadıyla Yaşar Yılmaz tarafından Cemevine top getirildi ve dede bunun için şu duayı yaptı: "Hayır sahiplerinin hayırları kabul ola, kazancı bol ola, geçmiş mevtalarının mekanı cennet olsun, gerçekçi Hü."

Dede ile talipleri arasındaki karşılıklı sömü sorma ve cevap verme faslı devam etti. Bu arada erkekler sofasın-da oturanlardan birisi, eskiden cem törenlerinde Hacı Bektaş için para ayrıldığını söyledi. Bunun üzerine dede şu açıklama yaptı: "Eskiden Hasan Dede ve Hacı Bek-taş'ta fakirler için kazanç kaynaktı, bu adet kaldırıldığı için şimdi para toplanmıyor. Eskiden Hacı Bektaş için karakazan, Hasan Dede için müşid hakkı ayrılırdı."

Lokma Yenilmesi

Tören bitliği için sıra lokma yenilmesine geldi ilk önce dedenin sofrasının serilmesi gerekiyor. Bu maksatla sofracı, önce dedeye niyaz etti, sonra içinde ekme, çatal ve kaşıkların bulunduğu tepsiyi dedenin önüne koydu ve şunları söyledi: "Erenler Hü Bismi Şah Allah Allah diyelim, kadim Allah diyelim. Geldi Ali sofrası, içinde erenler lokması, gaziler Şah diyelim, Şah versin, biz yiyeceğiz, erenler demine Hü"

Kırklar meydanında aşure çorbası içen ve lokma yiyen erenler

Önce dedenin ve halkadakerin, sonra kadın ve erkekler musafanın sofraları kuruldu ve dede yenecek duasını yaptı: "Bismi Şah Allah soframız dolu, halkamız ulu, yardımcımız Hütkar Hacı Bektaş Veli, Cumhuriyet Hükümetinin bakılığı için, gerçeğe Hü."

Aşure çorbası içen ve lokma yiyen bacılar

Sofraya günün anlamı ile ilgili olarak önce aşure, sonra lokma geldi ve yenildi. Lokma yeme bitikten sonra dede bir dua daha yaptı: "Bismi Şah Allah Allah, nimet-i devlet ziyade ola, er Hak hareket vere, bu gitti ganisi gele, nimet-i Celilullah, bereket-i Halilullah, yediğimiz nimetler nur ola, içtiğimiz sular tahir ola, ocaklarımız mamur, gönüllerimiz pür nur ola, gerek lokma sahibi ve gerekse hükümle gahi Al'nin emredip, Gamber'in serdiği sofraya ola, Cenab-ı Allah Muharreme tekrar erişsin, gerçeğe Hü"

Dua bitikten sonra cemaat birkaç lokma daha yedi ve sofracı önce dedenin sofrasını kaldırmak için geldi ve şunları söyledi: "Erenler Hü Bismi Şah Allah Allah dedik, Kadim Allah dedik. Geldi Ali sofrası, içinde erenler lokması, gaziler Şah dedik, Şah verdi biz yedik, erenler demine Hü"

Oturam Duram Durası

Tören, dedenin yaptığı şu dua ile sona ermiş oldu: "Allah Allah, vakitler hayırola, hayırlar fetih ola, kurtulanlar kabul ola, geçmiş nevaların nihü şad ola, makamın cennet ola, oturan-duran kossuz, gıybet-siz menziline yetenin hak muradını vere, gerçeğe Hü"

Tören yaklaşık 17.30 da bitti, erkek ve kadınlar dedeye niyaz ederek, cemevinden ayrılmaya başladılar. Biz de dedeyi koytu olan Kargın'a bıraktıktan sonra saat 18.00 de Ankara'ya hareket ettik.

Sonuç :

Aleviliğin ortaya çıkmasına etki eden tarihsel ve sosyal faktörlerden birisi ve belki de en başta geleni Hz. Hüseyin'in Kerbela'da Emevi Halifesi Yezid'in adamları tarafından Muharrem ayının onuncu günü şehit edilmesidir. Bu feci olayı, Yezid ve ondan çıkarılamayacağı düşünülürken birkaç adamı dışında kabul eden ve içine sindirebilen bir kişinin olabileceğini düşünmek çok zor olsa gerekir. Bununla birlikte Kerbela faciası, Sünni-Alevi

farklaşmasının dönüm noktalarından birisini, bir başka söyleyişle miladını oluşturmuştur.

Prof. Yaşar Nuri Öztürk'e(1997:24), göre Arap Emevi şuuraltının Kur'an'dan intikam aldığı en şaşmaz kanıt, Emevi Krallığının Hz. Peygamberin torununu akıl almaz zulümle katletmiş olmasıdır. Putperest şuuraltı, Hz. Al'nin çocuklarını yok etmekle, önünde eğilmek zorunda kaldığı Kur'an tebliğinden örtülü bir biçimde öcünü almış oluyordu

Türkiye'nin bazı yörelerinde Sünnilerin, Muharremde aşure pişirip komşularına dağıtmasına karşılık Aleviler, hem aşure pişirmekte ve hem de Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinin ilk günü anısına kurban kesmektedirler. Bundan başka o günlerde gece ve gündüz su içmemekte, et, soğan ve sımsıkı yememekte, yıkanmamakta, tıraş olmamakta, hiçbir canlıyı öldürmemekte, gülp oynamamakta ve sonuç olarak Muharremi tam bir matem havası içinde geçirmektedirler.

Alevi toplulukları, Kerbela Faciasını yalnızca senede bir defa Muharrem ayında anmakla kalmazlar ve bir yıl boyunca yapılan bütün cem törenlerinde bunu, semah adı verilen bir ritüelle canlandırmaktadırlar. Böylece Aleviler, hemen her cem töreninde Hz. Hüseyin'i andıkları gibi, bu faciaya sebep olan Yezid'e lanetler yağdırmaktadırlar. Nitekim katıldığımız Avdullah mahallesindeki cem töreninde Kerbela Semah'ını gözlemeye olanak bulduk.

Her Müslümanın ve hatta Müslüman olmasa bile in- ulu bütün insanların, bu olaydan üzüntü duymaması mümkün değildir. Ancak eğer Hz. Hüseyin şehit edilme- yip eceli ile ölmüş olsaydı, belki de bugün, Hz. Muham- mel'in böyle bir tonunun yaşayıp yaşadığı bilinmeye- bilirdi. Halbuki düşünce tarihinde ve siyasi tarihte idam edilen veya öldürülen insanlar dünya durdukça hatırlan- maktadır. Bunlardan ilk akla gelen, Antik Çağ Yunan fi- lozoflarından felsefenin kurucusu olan Sokrates'tir. O, di- şüncekerlerinden dolayı baldıran zehri içirilerek idam edilmiştir(Yarkan, 696:20-21). Diğerleri ise, Cumhuriyet dö- neminde çok partili sisteme geçildikten sonra 1950 yılı-

da iktidara gelen Demokrat Parti iktidarının Başbakanı Adnan Menderes'tir. Menderes, 1960'da yapılan bir ihtilalle görevden uzaklaştırılarak idam edilmiştir. Eğer bu kişiler idam edilmemiş olsalardı, belki de adları unutul- maktaydı. Oysa bugün bu iki isim çoğu kişi tarafından bilin- mektedir.

Ayrıca İslam inançlarına göre şehitlik, peygamberlik- ten hemen sonra gelen manevi bir mertebedir. Hz. Hü- sey'in şehit edilerek bu yüce makama ulaşmıştır. Bundan başka O, bu acıklı olay dolayısıyla unutulmuyup Alevi topluluklarında her Muharrem ayında sonsuza kadar anı- lacığı benzenmektedir.

Alevi gruplarının bu katliamı, bugün oluşmasına ay- nı heyecanla yaşamalarına karşılık, Sünni grupların ço- ğunluğu bundan habersiz görünmektedirler. Çünkü mu- harrem ayında Cuma günü camide hutbe okuyan imamlar, muharrem ayını anlatırken genellikle Nuh Tifa- nından ve diğer olaylardan bahsetmelerine karşılık, Hz. Hüseyin'in bir ayda şehit edilmiş olmasından genellikle hiç söz etmemektedirler. Türkiye'deki sünnetlerle Hz. Hü- sey'in kalbine neden olan Yezid arasında bir yakınlık olmadığına göre, acaba bundan kimin rahatsız olacağı düşünülmektedir? Kaldı ki, Türkiye'de bu olaya Sünniler de üzülmemektedirler. Bu nedenle her yıl Muharrem ayında Cuma hutbelerinde Hz. Hüseyin'in şehit edilmesinden ve bunun üzüntüsünden bahsedilmesi, Alevi-Sünni soğuklu- ğunun giderilmesine ve iki grubun birbirlerine yaklaşma- larına yardımcı olabilir.

Hz. Hüseyin'in anılması ve yasının tutulması husu- sunda, gerek Türkiye dışında ve gerekse Türkiye içinde yaşayan Alevilerle bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Şöyle ki; Muharremde Anadolu Alevileri oruç tutarken, İran Şi'ası oruç tutmaz ve sadece matem için zincirle vil- cullarını döverler(Türkdoğan, 1995:56).

Bundan başka Türkiye'deki Aleviler arasında, Muhar- rem gününün belirlenmesinde bir birlik yoktur. Aslında Muharrem, Kurban Bayramından 17 gün sonra başlaması gerekir. Oysa Yozgat Kababel Alevilerinde, son 10 yıl içinde Muharrem ayının aynı gün ve aynı aya rastla-

ması için bir tarih tespit edilmiştir. Bu 27 Mart-8 Nisan tarihleri arasındır. İşte bu günlerde Kababel Alevileri Muharrem orucunu tutmaktadırlar(Er, 1994:s.44).

Ayrıca Muharrem orucunun süresi konusunda da Türkiye'deki Aleviler arasında bazı farklılıklar olduğu görülmektedir. Şöyle ki; Antalya Tekke Köyü Alevileri muharremde dokuz gün oruç tutarlar. Çepni ve Tahtacılar ise muharrem orucunu 11 gün tutar ve 12. günde bozarlar (Türkdoğan, 1995:138). Oysa yukarıda söz konusu edildiği gibi, Çubuk Alevileri, 9 gün oruç tutup, 10. gün orucu açarak aşure pişirip kurban kesmektedirler.

KAYNAKLAR

- 1 Arslanoğlu, İbrahim, "Çubuk Yöresi Alevilerinde Dar Kurbanı", Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, YAZ 1998, S. 11-34.
- 2 Çağlayan, Alper, Seyit Süleyman Hayatı ve Eserleri, İstanbul, Seyit Süleyman Kültür ve Tanıtma Derneği Yayını, 1996.
- 3 Er, Piri, "Yozgat İli Merkez İlçe Kababel Köyü'nde Alevi İnançları", Türk halk Kültüründen Derlemeler, Ankara, Kültür bakanlığı HAGEM Yayınları, 1994, s. 35-46.
- 4 Kuzukıran, Ahmet. (Alevi Dedesi) ile Görüşme Görüşen : İbrahim Arslanoğlu, Çubuk kargın Köyü, 18.3.1998
- 5 _____ Çubuk Halk Eğitim Merkezi, 23.4.1998
- 6 Öztürk, Y. Nuri. Yeniden Yapılanmak, İstanbul, 1997
- 7 Türkdoğan, Orhan. Alevi-Bektaş Kimliği, İstanbul, Timaş Yayınları, 1995.
- 8 Türkiye Diyanet Vakfı. Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Ankara, 1993. Bakara Suresi : 34.
- 9 Yarkin, Münir, Büyük Filozoflar, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayını, 1969.